

С. В. ГУБАР

Сергій Володимирович Губар, кандидат юридичних наук, здобувач Національної академії внутрішніх справ

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВИХ ТРИБУНАЛІВ ЯК СПЕЦІАЛЬНИХ СУДІВ, ЩО ДІЯЛИ НА ТЕРИТОРІЇ УСРР У 1920-Х РР.

Проведення судової реформи на сьогоднішній день є одним із першочергових завдань для України. Створення системи судочинства, яка користувалася б довірою громадян і функціонувала на визначених Конституцією України засадах, є дійсно нагальним. Одним із дискусійних в аспекті очікуваної реформи є питання доцільності існування військових судів. Як відомо, у 2010 р. їх було ліквідовано. Нині, особливо з урахуванням ситуації на сході нашої держави, все більш переконливого звучання набуває пропозиція відновлення військового судочинства. У 2015 р. у Верховній Раді України було зареєстровано два законопроекти, які ініціюють доповнення національної судової системи судами військової юрисдикції. Звісно, внесення змін до законодавства потребує копіткої роботи фахівців, в якій, безумовно, необхідним є врахування як міжнародного, так і вітчизняного досвіду. Історія функціонування військових судів на території України є достатньо давньою, в ній були і здобутки, і прорахунки, тож їх аналіз на сьогодні є особливо актуальним.

Історія виникнення та розвитку військової юстиції вивчалась багатьма науковцями. Враховуючи той факт, що військові трибунали належали до системи судів СРСР, проблемою їх функціонування цікавилися передусім російські дослідники, а саме: С. А. Голунський, Д. С. Карев, Л. Н. Гусев, Д. В. Давидов, А. С. Ємелін, А. С. Єстибаєв, В. Б. Липко, Н. А. Петухов, Ю. П. Тітов, А. А. Толкаченко, В. В. Ульрих. Однак діяльність військових трибуналів у радянській Україні мала свою специфіку, її окремі питання розглядалися у роботах таких дослідників, як: В. Д. Гончаренко, М. В. Кожевников, О. Хлопецький, А. Й. Рогожин, Я. Я. Романовський, М. М. Страхов, Д. С. Сусло, В. Я. Тацій.

Метою цієї статті є дослідження організаційно-правових засад створення і діяльності військових трибуналів упродовж першого десятиліття існування УСРР.

Військовими трибуналами в УСРР називалися спеціальні суди для розгляду справ про військові злочини та про злочини, вчинені військовослужбовцями. Перші військові суди в Червоній Армії були створені влітку 1918 р. за ініціативою революційних військових рад армій і фронтів, вони називалися революційними військовими трибуналами. Для об'єднання і керівництва їх діяльністю, відповідно до наказу № 94 Революційної Військової Ради РСФРР від 14 жовтня 1918 р. було засновано Революційний Військовий Трибунал Республіки. У радянській Україні військові трибунали були запроваджені декретом Тимчасового Робіничо-Селянського Уряду України від 11 грудня 1918 року. Того ж дня було введено в дію Положення про особливі Військові Трибунали Української Радянської Армії, згідно з яким до системи військових трибуналів входили ротні товариські (дисциплінарні), полкові, загальноармійські (надзвичайні) трибунали і армійський касаційно-апеляційний відділ¹.

Вся система особливих військотрибуналів УСРР передавалася у відання Військово-Революційної Ради Української Радянської Армії.

Трибунали усіх категорій були колегіальними і склалися з трьох членів (один з них – головуючий) та двох запасних, окремо запрошувався секретар, який вів протокол засідання. Склад ротного трибуналу обирався всією ротою і затверджувався відповідним полковим трибуналом. Члени полкового трибуналу призначалися загальноармійським трибуналом. Склад загальноармійського трибуналу призначався Реввійськрадою Української Радянської Армії і затверджувався Тимчасовим Робіничо-Селянським Урядом України. Жоден військовослужбовець не міг бути членом більше ніж двох трибуналів².

Касаційно-апеляційний відділ складався з голови, якого призначав уряд України та двох голів полкових трибуналів за чергою номерів полків.

Для провадження досудового розслідування у трибуналах, за винятком ротного, створювалися спеціальні військово-слідчі комісії³.

Підсудності ротних трибуналів підлягали усі чини роти, за винятком командира, за обвинуваченням у здійсненні «військових проступків проти порядку служби і військового товариства». До підсудності полкових трибуналів належали справи про злочини, вчинені усіма членами полку за винятком командирів частин та вищих чинів. Загальноармійський трибунал розглядав усі справи, вилучені з підсудності ротних та полкових трибуналів, а також справи про військові злочини, вчинені цивільним населенням району воєнних дій⁴.

Судочинство у військових трибуналах здійснювалося на засадах доцільності, неупередженості, безпосередності, рівноправності сторін, гласності та усності. Присутність сторін захисту і обвинувачення була обов'язковою. Вирок виносився більшістю голосів, смертні вирокі – одногосно. Вирок набував законної

сили через 24 годин, якщо впродовж цього часу не була подана касаційна скарга. Чіткої регламентації процесу судового розгляду не існувало: єдиним джерелом судового провадження називалася «революційна свідомість»⁵.

Після прийняття у травні 1920 р. IV Всеукраїнським З'їздом Рад робітничих, селянських, червоноармійських депутатів резолюції «Про державні взаємовідносини між УСРР і РСФРР» на території УСРР, яка була заявлена частиною РСФРР, набували поширення норми російського права. В умовах радянсько-польської війни 1920 р. на території УСРР було утворено Південно-Західний та Південний фронти, відповідно за зразком РСФРР утворювалися реввійськтрибунали фронтів, армій та відділи реввійськтрибуналів армій при дивізіях⁶.

З метою утворення єдиного керівного органу декретом ВЦВК від 23 червня 1921 р. усі революційні трибунали республіки – Революційний Військовий Трибунал Республіки, Головний Революційний Військовий Залізничний Трибунал та Верховний Революційний Трибунал – об'єднувалися у Верховний трибунал ВЦВК, який діяв у складі пленуму, касаційної, судової, військової і військово-транспортної колегій та обласних відділів. Військові трибунали зберігалися лише при фронтах і у місцевостях, де було введено воєнний стан, усі інші військові трибунали (тилові), у зв'язку із припиненням воєнних дій, підлягали ліквідації. Натомість, для розгляду справ про військові злочини, шпигунство, контрреволюційні повстання, змови та бандитизм при губернських революційних трибуналах утворювалися військові відділи, як спеціальні судові органи⁷.

В УСРР Єдиний Верховний трибунал як вищий судовий орган було утворено постановою ВУЦВК від 23 липня 1921 року⁸. Він був підзвітний ВУЦВК, діяв відповідно у складі Пленуму, касаційного, військового та військово-транспортного відділів⁹.

До компетенції Пленуму Верховного трибуналу УСРР належало здійснення загального нагляду і контролю за усіма діючими на території УСРР губернськими, окружними, військовими, військово-транспортними та іншими спеціальними трибуналами¹⁰. Пленуму надавалося право витребувати порядком нагляду справу з будь-якого трибуналу республіки, припиняти виконання вироку, змінювати вид покарання, скасовувати вирок і передавати справу для нового розгляду до іншого трибуналу чи до одного з відділів Єдиного Верховного трибуналу. Такими само були права Пленуму Верховного трибуналу щодо вироків, винесених його відділами¹¹.

Військовий відділ Верховного трибуналу здійснював нагляд за діяльністю усіх військових трибуналів на території УСРР, останні були зобов'язані надавати до Військового відділу звіт і копії усіх винесених вироків¹². Окрім того, до компетенції Військового відділу Верховного трибуналу належало право затвердження чи відміни смертних вироків, винесених усіма ревтрибуналами УСРР. Смертний вирок приводився до виконання, якщо впродовж 48 годин його не було скасовано Військовим відділом Верховного трибуналу. У випадку відміни смертного вироку остаточне рішення приймав Пленум Верховного трибуналу¹³.

Як суд першої інстанції Військовий відділ Верховного трибуналу розглядав по суті справи персональної підсудності керівного складу фронтів, армій, штабів¹⁴, а також справи, вилучені Військовим відділом з розгляду підвідомчих йому реввійськтрибуналів та прийнятих до свого провадження і справи, які були передані йому постановою Пленуму Верховного трибуналу.

На відміну від РСФРР, в УСРР революційні військові трибунали зберігалися лише у тих місцевостях, де незважаючи на припинення військових дій їх скасування вважалося передчасним¹⁵. На інших територіях при губернських і окружних ревтрибуналах утворювалися постійно діючі військові відділи¹⁶.

Військовим відділам були підсудні справи про шпигунство, контрреволюційні повстання і змови, про бандитизм, військові злочини, а також інші особливо важливі справи, які передавалися на розгляд військових відділів особливою кожного разу мотивованою постановою розпорядчого засідання ревтрибуналу. Право винесення смертних вироків надавалося виключно військовим відділам губернського чи окружного ревтрибуналів. Касаційне оскарження таких вироків здійснювалося на загальних підставах до Касаційного відділу Верховного трибуналу. У місцевостях, де введено воєнний стан, справи про названі злочини були підсудні надзвичайним комісіям¹⁷.

Таким чином, на більшій частині території УСРР, як і РСФРР, де вже було скасовано воєнний стан, справи про злочини, вказані в арт. 28 «Положення про єдиний Верховний трибунал», вчинені як цивільними особами, так і військовослужбовцями, були підсудні військовим відділам губернських і окружних судів та надзвичайним комісіям.

Військове командування Червоної Армії, як встановив Н. А. Петухов, вважало недоцільним заміну революційних військових трибуналів іншими судовими органами, адже і військові відділи, і надзвичайні комісії були організаційно відірвані від військ і не знали специфіки військової служби. Тож було порушено клопотання про відновлення мережі військових трибуналів на всій території радянських республік, яке було задоволено у 1922 році¹⁸.

У процесі зближення державно-правових інститутів УСРР і РСФРР, який тривав у 1920-х рр., відбувалося підпорядкування трибуналів України відповідним російським органам. Так, декретом ВЦВК від 10 серпня 1922 р. з метою забезпечення «єдності каральної політики Червоної Армії» військовий відділ Верховного трибуналу ВУЦВК було реорганізовано у Революційний військовий трибунал Українського військового округу (далі – УВО), йому було підпорядковано всі трибунали дивізій і корпусів, що діяли на території України та Криму¹⁹. У свою чергу, Революційний військовий трибунал УВО, на правах трибуналу фронту (округу) підпорядковувався військовій колегії Верховного трибуналу ВЦВК. Встановлювалося, що у своїй

діяльності Революційний військовий трибунал УВО й усі підпорядковані йому трибунали повинні керуватися Кримінальним та Кримінально-процесуальним кодексами РСФРР та усіма циркулярами НКЮ РСФРР та Верховного Трибуналу ВУЦВК. Голова реввійськтрибуналу УВО входив до пленуму Верховного Трибуналу ВУЦВК з правом вирішального голосу.

Закінчення громадянської війни та перехід від політики «воєнного комунізму» до непу вимагало реформування судової системи з метою прилаштування її до умов мирного часу. Нового законодавчого закріплення система військових судів на території УСРР набула із прийняттям у 1922 р. «Положення про судовий устрій УСРР»²⁰. Відповідно до арт. 2 Положення поруч із єдиною системою загальних судів для розгляду справ про злочини, що загрожують силі і могутності Червоної Армії, передбачалося тимчасове функціонування військових трибуналів. Організаційні засади їх діяльності розкривалися у розділі XII Положення. Встановлювалося, що на території УСРР діють такі військові суди: при революційних військових радах військових округів (фронтів) – військові трибунали військового округу (фронту), при корпусах – військові трибунали корпусу, при дивізіях – дивізійні відділи окружних трибуналів. Військові суди функціонували під загальним контролем Верховного Суду ССРР. Безпосереднє керівництво їх діяльністю покладалося на військову колегію Верховного Суду ССРР. Кількість чинних військових трибуналів як у воєнний, так і в мирний час визначала Президія Верховного Суду ССРР за поданням військової колегії Верховного Суду ССРР.

Показово, що у «Положенні про судовий устрій УСРР», затвердженому постановою ВУЦВК УСРР від 16 грудня 1922 р. вживалася назва держави – ССРР, адже, як відомо, рішення про утворення Радянського Союзу було ухвалено I Всесоюзним з'їздом Рад 30 грудня 1922 року. Отже, СРСР де-факто почав свою історію раніше, ніж де-юре, і так само раніше почалося підпорядкування Москві державних органів УСРР.

Артикулом 88 «Положення про судовий устрій УСРР» 1922 р. визначався порядок формування складу військових трибуналів. До складу усіх військових трибуналів входили голова, його заступник та четверо членів. Військовий трибунал округу (фронту) призначався наказом військової колегії Верховного Суду ССРР за погодженням з Революційною Військовою Радою Республіки з числа кандидатів, висунутих революційною військовою радою округу (фронту). Військовий трибунал корпусу затверджувався безпосередньо військовою колегією Верховного Суду ССРР з числа кандидатів, висунутих революційною військовою радою округу (фронту). Військовий трибунал дивізії затверджувався військовим трибуналом округу (фронту).

Таким чином, постановою ВУЦВК встановлювався суворо централізований порядок формування складу військових трибуналів, що діяли на території УСРР, керівництво республіки від прийняття будь-яких владних рішень з цього питання усувалося. Щоправда, з прийняттям 23 листопада 1923 р. «Положення про Верховний Суд Союзу РСР» створювалася видимість залучення представників союзних республік до вирішення кадрових питань. Згідно з п. «б» арт. 16 Положення призначення чи звільнення голови і членів верховного трибуналу армій, округів, фронтів, а також голів верховних трибуналів корпусів здійснювалося військовою колегією Верховного Суду СРСР за погодженням з Революційною Військовою Радою СРСР на основі попереднього висновку народного комісара юстиції відповідної союзної республіки. Вирішення питання про створення нових чи ліквідацію існуючих військових трибуналів також належало погоджувати з народним комісаром юстиції відповідної союзної республіки²¹.

Із прийняттям 14 липня 1924 р. «Наказу Верховному Суду Союзу РСР» касаційною інстанцією для військових трибуналів, що діяли на території УСРР, ставав Найвищий Суд УСРР²². Таким чином, загальне керівництво діяльністю військових трибуналів на території УСРР здійснював Верховний Суд СРСР, а керівництво судовою практикою за допомогою касаційних визначень – Найвищий Суд УСРР.

Однак із набуттям чинності «Положення про військові трибунали і військову прокуратуру», затвердженого постановою ЦВК і РНК СРСР від 20 серпня 1926 р., касаційний розгляд справ підсудних військовим трибуналам було передано до компетенції військової колегії Верховного Суду СРСР²³. Названим Положенням вносилися деякі зміни до порядку організації військових трибуналів. Відтепер заснування нових і ліквідація існуючих військових трибуналів здійснювалося військовою колегією Верховного Суду СРСР за поданням Народного комісаріату військових і морських справ, погодженим з народним комісаром юстиції відповідної союзної республіки²⁴. При всіх військових з'єднаннях, де були військові трибунали, перебували військові прокурори, а при всіх військових трибуналах – секретаріат та військові слідчі²⁵. Військові прокурори безпосередньо підпорядковувалися старшому помічникові прокурора Верховного Суду СРСР по військовій колегії та військовій прокуратурі. Органами дізнання у Червоній Армії були командири і комісари окремих військових частин²⁶.

До підсудності військових трибуналів належали справи про військові злочини та справи про ті контрреволюційні, проти порядку управління, посадові й майнові злочини, які вчинені військовослужбовцями і які загрожували міцності й могутності Червоної Армії чи військовій дисципліні, а також справи про всі злочини, вчинені будь-ким у місцевостях, де в силу виключних обставин не функціонують загальні суди²⁷. Таким чином, Положення значно звужувало межі юрисдикції військових трибуналів порівняно з попередніми нормативно-правовими актами. Однак, здійснюючи досудове розслідування, а також судовий розгляд органам дізнання, військовим слідчим, військовим трибуналам належало керуватися законодавством СРСР та кримінальним і кримінально-процесуальним законодавством тієї союзної республіки, на території якої вчинено злочин. Винятковий порядок розгляду справ передбачався лише у місцевостях, де введено військовий стан.

Касаційною інстанцією, як вже зазначалося, для всіх військових трибуналів ставала військова колегія Верховного Суду СРСР. Право витребувати справу з військового трибуналу для перегляду порядком нагляду

належало голові і прокуророві Верховного Суду Союзу РСР та старшому помічникові прокурора Верховного Суду Союзу РСР по військовій колегії і військовій прокуратурі²⁸.

Таким чином, з прийняттям «Положення про військові трибунали і військову прокуратуру» фактично завершилося становлення військової юстиції СРСР. У подальшому було прийнято ряд змін і доповнень до Положення, хоча у цілому воно залишалося чинним до 1958 року.

Серед внесених змін в аспекті нашого дослідження потрібно назвати, зокрема, такі: постановою ЦВК і РНК СРСР від 21 березня 1928 р. право витребувати справу порядком нагляду із військових трибуналів корпусів і дивізій було надано також головам військових трибуналів округів (фронтів, окремих армій), до складу яких входили ці корпуси і дивізії. Виявивши у судовому провадженні суттєві порушення голова військового трибуналу округу (фронту, окремої армії) направляв справу голові військової колегії Верховного Суду СРСР²⁹.

З прийняттям 24 липня 1929 р. «Положення про Верховний Суд Союзу РСР і прокуратуру Верховного Суду Союзу РСР» було внесено зміни до порядку організації діяльності військових колегій Верховного Суду СРСР у касаційній інстанції. Відповідно до ст. 47 Положення військова колегія розглядала касаційні скарги і протести у складі голови і двох членів, один із них мав бути членом військової колегії, інший – представником верховного суду тієї союзної республіки, на території якої було вчинено злочин. Цього представника призначав верховний суд союзної республіки зі свого складу. Однак неявка представника верховного суду союзної республіки на засідання не зупиняла розгляду справи. У такому випадку він міг бути замінений постійним членом військової колегії Верховного Суду Союзу РСР³⁰. Таким чином, військові трибунали стали повністю підпорядкованими судам СРСР, в Уставі про судоустрій УСРР 1929 р. вони вже навіть не згадувалися.

Отже, формування військових судів на території УСРР почалося в умовах воєнного часу і було викликано потребою створення такої підсистеми правосуддя, яка функціонувала б і в обставинах постійного і швидкого пересування військ. За лічені роки було встановлено суворо централізований порядок формування складу військових трибуналів. Судовою практикою військових трибуналів, що діяли на території УСРР, впродовж короткого часу керував Найвищий Суд УСРР, однак з 1926 р. цю функцію передано Верховному Суду СРСР. Здійснюючи судовий розгляд справ, військові трибунали спочатку керувалися законодавством РСФФР, а з 1926 р. – законодавством СРСР та кримінальним і кримінально-процесуальним законодавством УСРР. З прийняттям у 1926 р. «Положення про військові трибунали і військову прокуратуру» завершилося становлення військової юстиції СРСР, військові трибунали, що діяли на території УСРР, стали повністю судами Союзу РСР, хоча у своїй діяльності керувалися і законодавством УСРР. Аналіз нормативно-правових актів засвідчує, що основним завданням військових трибуналів у 1920-х рр. було здійснення правосуддя щодо військовослужбовців, що дає підстави вважати їх по суті спеціалізованими судовими органами.

¹ О введении в Украинской Советской Армии особых Воинских Трибуналов : утв. Декретом Временного Рабоче-Крестьянского Правительства Украины от 11 декабря 1918 г. // ЗУ УСРР. – 1919. – № 1. – Арт. 9.

² Там само. – Арт. 8–12.

³ Там само. – Арт. 21.

⁴ Там само. – Арт. 2–4.

⁵ Там само. – Арт. 25.

⁶ О введении в действие «Положения о революционных военных трибуналах» : приказ Реввоенсовета Республики от 4 мая 1920 г. // СУ РСФФР. – 1920. – № 54. – Ст. 236.

⁷ Об объединении всех Революционных Трибуналов Республики : декрет ВЦИК от 23 июня 1921 г. // СУ РСФФР. – 1921. – № 51. – Ст. 294.

⁸ Положения про Єдиний Верховний Трибунал УСРР : затв. постановою ВУЦВК від 23 липня 1921 р. // ЗУ УСРР. – 1921. – № 14. – Арт. 385.

⁹ Там само. – Арт. 24.

¹⁰ Там само. – Арт. 21.

¹¹ Там само. – Арт. 22.

¹² Там само. – Арт. 21.

¹³ Так само. – Арт. 17, п. «б».

¹⁴ Так само. – Арт. 18, п. «а».

¹⁵ Там само. – Арт. 25.

¹⁶ Там само. – Арт. 27.

¹⁷ Там само. – Арт. 31.

¹⁸ Петухов Н. А. История военных судов России : монгр. / Н. А. Петухов. – М. : Норма, 2003 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://royallib.com/read/petuhov_nikolay/istoriya_voennih_sudov_rossii.html#0

¹⁹ Об изменении в организации трибуналов Украины : декрет ВЦИК от 10 августа 1922 г. // СУ РСФФР. – 1922. – № 51. – Ст. 643.

²⁰ Положения про судовий устрій УСРР : затв. постановою ВУЦВК УСРР від 16 грудня 1922 р. // ЗУ УСРР. – 1922. – № 54. – Арт. 779.

²¹ Положение о Верховном Суде Союза Советских Социалистических Республик : утв. декретом ЦИК СССР от 23 ноября 1923 г. // СУ РСФФР. – 1924. – № 29–30. – Ст. 278.

²² Наказ Верховному Суду Союзу Советских Социалистических Республик : утв. постановлением ЦИК СССР от 14 июля 1924 г. // СЗ СССР. – 1924. – № 2. – Ст. 25.

²³ Положение о военных трибуналах и военной прокуратуре : утв. постановлением ЦВК и РНК СССР от 20 августа 1926 р. // СЗ СССР. – 1926. – № 57. – Ст. 413.

²⁴ Там само. – Ст. 3.

²⁵ Там само. – Ст. 5.

²⁶ Там само. – Ст. 12.

²⁷ Там само. – Ст. 8.

²⁸ Там само. – Ст. 33.

²⁹ О дополнении Положения о военных трибуналах и военной прокуратуре : утв. постановлением ЦВК и РНК СССР от 21 марта 1928 г. // СЗ СССР. – 1928 – № 19. – Ст. 161.

³⁰ Положение о Верховном Суде Союза ССР и прокуратуре Верховного Суда Союза ССР : утв. постановлением ЦИК и СНК СССР от 24 июля 1929 г. // СЗ СССР. – 1929 – № 50. – Ст. 445; Об изменении и дополнении Положения о военных трибуналах и военной прокуратуре : утв. постановлением ЦИК и СНК СССР от 26 октября 1929 г. // СЗ СССР. – 1929 – № 70. – Ст. 655.

Резюме

Губар С. В. Нормативно-правове регулювання діяльності військових трибуналів як спеціальних судів, що діяли на території УСРР у 1920-х рр.

Досліджено правові основи становлення, розвитку і функціонування військових трибуналів, що діяли на території УСРР у 1920-х рр. З'ясовано, що впродовж цього часу поступово формувалася єдина централізована система військових судів СРСР. У 1926 р. військові трибунали, що діяли на території УСРР стали повністю судами Союзу РСР, хоча у своїй діяльності керувалися і законодавством УСРР.

Ключові слова: військові трибунали, спеціальні суди, революційна військова рада, військові відділи, військова колегія Верховного Суду СРСР.

Резюме

Губар С. В. Нормативно-правовое регулирование деятельности военных трибуналов, действовавших на территории УССР в 1920-х гг.

Исследованы правовые основы становления, развития и функционирования военных трибуналов, действовавших на территории УССР в 1920-х гг. Установлено, что в течение этого времени постепенно формировалась единая централизованная система военных судов СССР. В 1926 г. военные трибуналы, действовавшие на территории УССР стали полностью судами Союза ССР, хотя в своей деятельности руководствовались и законодательством УССР.

Ключевые слова: военные трибуналы, специальные суды, революционный военный совет, военные отделы, военная коллегия Верховного Суда СССР.

Summary

Hubar S. Legal regulation of military tribunals as special courts which acted on the territory of the USSR in the 1920s.

Investigational legal frameworks of becoming, development and functioning of military commissions which operated on territory of Ukraine in the 1920s. It is found out that during this time the unique centralized system of courts martial of the USSR was gradually formed. In 1926 military commissions which operated on territory of Ukraine became the courts of Union of SSR fully, although in the activity followed the legislation of Ukraine.

Key words: military commissions, special courts, revolutionary military advice, soldiery departments, military college of Supreme Court of the USSR.

УДК 340.12

В. О. ДЕСЯТНИК

Володимир Олексійович Десятник, кандидат юридичних наук, професор Київського університету права НАН України, адвокат

КРИТИЧНО-ПРАВОВЕ МИСЛЕННЯ: ТЕОРІЇ НАУКИ

«Наукові теорії це універсальні висловлювання». «Теорії це сітки, призначені вловлювати те, що ми називаємо «світотом», для усвідомлення, пояснення та опанування ним. Ми прагнемо зробити клітинки сіток все більш дрібними»¹.

К. Поннер.

Фундаментальна логіко-методологічна концепція критично-правового мислення полягає в тому, що наукове юридичне дослідження може здійснюватися не завдяки вкрай поширеному серед юристів-позитивістів індуктивному методу й не з допомогою популярного серед прихильників природно-правового мислення чистого дедуктивного методу, а із застосуванням наукового методу проб та усунення помилок, припущень і спростувань*.

© В. О. Десятник, 2016

* Див. докладніше: Десятник В. О. Критично-правове мислення // Часопис Київського університету права. – 2014. – № 3 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://kul.kiev.ua/images/chasop/2014_3/CHAS14_3.pdf